

УДК 635.932

Код UPOV: POTER_POL

Методика

проведення експертизи сортів чорноголовника багатозлобного
(*Poterium polygamum* Waldest. et Kit.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Poterium polygamum* Waldest. et Kit.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Методику підготували: Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом нових культур, Миколайчик В. Г., в.о. наук. сп., Рахметова С. О., мол. наук. сп., відділ нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України; Кривицький К. М., Андрющенко А. В., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2008.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: кількість продуктивних пагонів на кущ (ознака 3);
- Листок непарноперистий розетковий: за довжиною (ознака 10);
- Листок непарноперистий стебловий: за довжиною (ознака 11);
- Листок непарноперистий стебловий: кількість листочків (ознака 12).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чорноголовника багатощлюбного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 7	прямий напіврозлогий розлогий	1 2 3	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 8	низька середня висока	3 5 7	
3. (*) (+) QN	Рослина: кількість продуктивних пагонів на кущ MS, 8	мала середня велика	3 5 7	
4. (*) QL	Стебло: опушення VG 2	відсутнє наявне	1 9	
5. (*) QN	Стебло: ступінь опушення VG 2	слабкий помірний сильний дуже сильний	3 5 7 9	
6. (*) QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 1	слабка помірна сильна	1 3 5	
7. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
8. (*) QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (*) QL	Листок: опушення VG 1	відсутнє наявне	1 9	
10. (*) (+) QN	Листок непарноперистий <u>розетковий</u> : за довжиною MS 1	короткий середній довгий	3 5 7	
11. (*) (+) QN	Листок непарноперистий <u>стебловий</u> : за довжиною MS 7	короткий середній довгий	3 5 7	
12. (*) (+) QN	Листок непарноперистий <u>стебловий</u> : кількість листочків MS, 7	мала середня велика	3 5 7	
13. (*) QL	Листочок: за формою VS 7	яйцеподібний яйцеподібно-округлий ромбічний	1 2 3	

1	2	3	4	5
14. (*) (+) QN	Листочок: за довжиною VS 7	короткий середній довгий	3 5 7	
15. (*) (+) QN	Листочок: за шириною VS 7	вузький середній широкий	3 5 7	
16. (*) PQ	Листкова пластинка: основне забарвлення VS, 1	зелене сизо-зелене темно-зелене	1 2 3	
17. (*) QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
18. (*) PQ	Листкова пластинка: форма краю VG, 1	зубчаста пилчаста двічі-пилчаста	1 2 3	
19. PQ	Суцвіття: за формою VG 8	головчасте циліндричне видовжено- циліндричне	1 2 3	
20. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 8	коротке середнє довге	3 5 7	
21. (*) PQ	Суцвіття: забарвлення VG 8	блідо-зелене зелене зелено-рожеве рожеве	1 2 3 4	
22. PQ	Плід (горішок): за формою VG 9	еліптичний кулястий яйцеподібний видовжено- яйцеподібний	1 2 3 4	
23. (*) QN	Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення VG, 10	слабка помірна сильна	1 2 3	
24. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. VS 10	мала середня велика	3 5 7	
25. (*) QN	Рослина: час цвітіння VG 8	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чорноголовника багатощлюбного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
<i>1-ий рік життя</i>	
1	бутонізація
2	цвітіння
3	плодоношення
4	достигання насіння
<i>2-ий рік життя</i>	
5	весняне відростання
6	стеблування
7	бутонізація
8	цвітіння
9	плодоношення
10	достигання насіння

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 45, середня – 45–75, висока – понад 75.

До 3. Рослина: кількість продуктивних пагонів на куш.
Мала – до 10, середня – 10–30, велика – понад 30.

До 10. Листок непарноперистий розетковий: за довжиною, см.
Короткий – до 25, середній – 25–35, довгий – понад 35.

До 11. Листок непарноперистий стебловий: за довжиною, см.
Короткий – до 7, середній – 7–23, довгий – понад 23.

До 12. Листок непарноперистий стебловий: кількість листочків.
Мала – до 7, середня – 7–14, велика – понад 14.

До 14. Листочок: за довжиною, см.

Короткий – до 10, середній – 10–20, довгий – понад 20.

До 15. Листочок: за шириною, мм.

Вузкий – до 5, середній – 5–15, широкий – понад 15.

До 20. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 0,5; середнє – 0,5–1,2; довге – понад 1,2.

До 24. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 7, середня – 7–10, велика – понад 10.

9. Література

1. Зіман С. М. Ілюстративний довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник / С. М. Зіман, С. Л. Мосякін, О. В. Булах. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
2. Методические указания по семяноведению интродуцентов / Отв. ред. Цицин Н. В. – М.: Наука, 1980. – 64 с.
3. Рекомендации по изучению онтогенеза интродуцированных растений в ботанических садах СССР / Под ред. И. О. Байтулина. – К.: ЦБС АН УССР, 1990. – 185 с.
4. Утеуш Ю. А. Кормові ресурси флори України / Ю. А. Утеуш, М. Г. Лобас. – К.: Наукова думка, 1996. – 223 с.
5. Яковлев Г. П. Ботаника / Г. П. Яковлев, В. А. Челомбитько. – М.: Высшая школа, 1990. – 367 с.